

عوامل مؤثر در فساد اداری و راههای مبارزه آن

چکیده

پدیده فساد در ادارات دولتی بسیاری از کشورهای در حال رشد و توسعه یافته مشاهده شده است. محققین در دانشگاه‌ها و اردنشان داده‌اند که بین فساد اداری و میزان فعالیت‌های بخش خصوصی یا نرخ رشد اقتصادی کشور رابطه معکوس وجود دارد.

در این مقاله ضمن ارائه تعاریف متعددی درباره فساد اداری، عوامل مهمی که موجب اشاعه فساد در سازمان‌های دولتی می‌شوند، مطرح نظر قرار گرفته است. در خاتمه، روش‌های اساسی مبارزه با فساد اداری معرفی شده‌اند.

مقدمه

معضل فساد اداری در ادارات دولتی بسیاری از کشورهای جهان وجود دارد و به رغم تصور اکثر مردم، فساد اداری فقط مربوط به کشورهای در حال رشد نیست. در کشورهای توسعه یافته نیز هر چند وقت یکبار مواردی از ارتشا و اختلاس از

طریق رسانه‌ها منعکس می‌گردد. در کشورهای در حال رشد به دلیل اینکه دولتها مسئولیتها و وظایف گسترده‌ای بر عهده دارند، این معضل رواج بیشتری دارد. اصولاً واگذاری اختیارات و انحصارات به مسئولین و کارمندان دولت به طور بالقوه بستر مناسبی برای انواع سوءاستفاده و ارتشا فراهم می‌آورد. مطالعات محققین، اطلاعات ما را در سه زمینه درمورد فساد اداری افزایش می‌دهد.

- فساد اداری به طور وسیعی در اکثر کشورهای در حال رشد وجود دارد.

- فساد اداری رشد و توسعه اقتصادی کشور را مسدود می‌سازد.

- مکانیسم مؤثری برای مبارزه با فساد اداری وجود دارد.

تحقیقات آماری جامعی که در سال ۱۹۹۴ در دانشگاه هاروارد توسط (پائولومارو) بر روی مجموعه وسیعی از کشورهای جوان انجام شد، نشان داد در کشورهایی که فساد اداری و عدم کارایی نظام اداری بیشتر است میزان سرمایه گذاری بخش خصوصی و نرخ رشد اقتصادی از سایر کشورها پایین تر است (۱).

در اغلب کشورهای در حال رشد بخصوص در آمریکای لاتین و شرق آسیا، دولتها به طور جدی با فساد اداری مبارزه می‌کنند. مبارزات فراگیر دولت چین طی دو دهه اخیر که حتی به اعدام بسیاری از کارمندان فاسد منجر شده است که نمونه‌ای از این اقدامات است.

نهادهای سیاسی در هر جا که به آنها اجازه فعالیت داده اند به افشگری و تبلیغات سیاسی علیه فساد اداری پرداخته اند. در مکزیک، شیلی، اوروگوئه و بسیاری از کشورهای آمریکایی لاتین نهادهای غیر دولتی ویژه‌ای برای نظارت بر عملکرد دولتمردان ایجاد شده که هدف اصلی آنها حسابرسی از مسئولان دولتی ممانعت از رشد فساد اداری است.

یک نهاد مستقل بین المللی نیز تحت عنوان شفافیت بین الملل (*Transparency International*) از سال ۱۹۹۴ در شهر برلین آلمان شروع به کار کرده است که هدف

آن توزیع اطلاعات و آگاهی برای مقابله با فساد اداری است. سازمان شفافیت بین الملل در کشورهای مختلف واحدهایی را ایجاد کرده است و از طریق شبکه داده رسانی اینترنت (*Internet*) اخبار مربوط به فساد اداری در کشورهای مختلف را در اختیار عموم قرار می دهد. در جمهوری اسلامی ایران نیز در سال ۱۳۷۴ شاهد افشای چند مورد سوء استفاده و ارتشا و اختلاس در مطبوعات کشور بودیم و تردیدی نیست که هم دولت و هم مردم در پی مبارزه با سوء استفاده های دولتی هستند.

تعریف فساد اداری

شواهد نشان می دهد پادشاهان و سلاطین و دولتمردان اعصار گذشته نیز با معضل فساد اداری روبرو بودند. کاتیلیا (*Kautilya*) نخست وزیر یکی از ایالات هندوستان در حدود ۲۰۰۰ سال پیش در یک نوشته به جا مانده از آرتاشاسترا (*Arthushatra*) نوشته است ((همان گونه که اگر ذره ای عسل یا سم بر نوک زبان فردی ریخته شود چشیدن آن اجتناب ناپذیر است، امکان ندارد کسی بابت المال سروکار داشته باشد حداقل مقدار کمی از ثروت شاه را نچشد))^(۲). در چین باستان به منظور افزایش مقاومت کارکنان و مسئولین اداری در برابر وسوسه فساد مبلغی به عنوان ((غذای ضد فساد)) به آنها می پرداختند. در قرن چهارم نیز متفکر معروف جهان اسلام ابن خلدون به فساد اداری اشاره می کند و می گوید علت اصلی این پدیده شدت علاقه طبقات حاکم به زندگی تجملاتی لوکس است.

تعریف قانونی فساد اداری

تئوبالدیکی از علمای علوم سیاسی در تعریف قانونی فساد اداری می گوید، فساد اداری عبارت است از استفاده غیر قانونی از مسئولیت و اختیارات اداری دولتی برای

انتفاع شخصی^(۳). (Theobold)

در این تعریف مجموعه ای از قوانین و ضوابط مدون اداری وجود دارد که چهارچوب فعالیتهای مجاز اداری را تعیین می کنند و هر گونه رفتار اداری مغایر با این قوانین که انگیزه ارتکاب به آن انتفاع شخصی باشد فساد اداری تلقی می شود. لیکن نباید فراموش کرد که در جامعه گروهی از افراد با قدرت سیاسی بالا می توانند برای انتفاع شخصی قوانین را تغییر دهند و چنین رفتارهایی بر اساس تعریف قانونی فوق فساد تلقی نمی شوند و این نکته مهم تعریف قانونی فساد اداری را بر ملا می کند.

همچنین ممکن است کارمندی برای نفع دوستان و خویشان از شغل خود سوء استفاده کند در حالی که نفع شخصی عایدش نشود. برای مثال کارمندی ممکن است کار ارباب رجوعی را به علت آشنایی سریعتر انجام دهد. بنابراین بر اساس تعریف فوق نمی توان به طور صحیح معین کرد که آیا این اقدام نوعی فساد اداری است یا خیر.

تعریف دیگر توسط تانزی (Tanzi) یکی از علمای علوم اداری ارائه گردیده است و در کشورهای در حال رشد مصداق دارد. تانتری معتقد است یک کارمند هنگامی مرتکب فساد اداری شده است که در اخذ تصمیمات اداری تحت تاثیر منافع شخصی و با علایق خانوادگی و روابط اجتماعی قرار گرفته باشد.^(۴)

همانطور که از تعاریف فوق مستفاد می گردد، هیچ یک از تعاریف تصویر جامع و دقیقی از این پدیده را ارائه نمی دهند. لیکن شاید با تلفیق تعاریف فوق بتوان یک تعریف صحیح از فساد اداری ارائه داد بنابر این فساد اداری عبارت است از: ((اقدامات اشخاص در داخل دولت به منظور جلب منافع نقدی و غیر نقدی مازاد بر حقوق و مزایای قانونی برای خود، خویشاوندان و دوستان از طریق نقص یا تغییر مقررات و قوانین به طور کلی در این تعریف به سه انگیزه اشاره شده است:

۱- نفع شخصی مستقیم

۲- دریافت رشوه نقدی یا غیر نقدی از شخص ثالث

۳- کمک به دوستان و خویشاوندان .

همچنین یک محقق علوم سیاسی به نام هیدن همیر (*Hiddenheimer*) فساد اداری را به سه قسمت تقسیم می نماید (۵).

الف - فساد اداری سیاه: انجام کاری از لحاظ مردم و نخبگان سیاسی منفور است و فرد خاطی باید تنبیه شود. به عنوان مثال گرفتن رشوه به منظور اغماض از استانداردها و معیارهای ایمنی در احداث مسکن .

ب - فساد خاکستری: انجام کاری که از نظر اکثریت ناهنجار و منفور است اما بعضی مردم در مورد آن بی تفاوت هستند برای مثال کوتاهی کارمندان در اجرای قوانین که در بین مردم محبوبیت زیادی ندارند .

ج - فساد اداری سفید: انجام کاری که مغایر با قانون است، اما اکثر نخبگان سیاسی و عموم مردم آن را با اهمیت نمی دانند و موجب تنبیه عاملان آن نمی شود، برای مثال، اگر قبل از معرفی و استفاده انبوه از کامپیوترهای شخصی و چاپگر کامپیوتر در یک کشور برای مالکیت و استفاده از ماشین تایپ ممنوعیتهایی وجود داشته باشد، بعد از ورود کامپیوتر به منازل و شرکتهای خصوصی اعمال این ممنوعیت ها در عمل غیر عقلانی خواهد بود .

عوامل مؤثر بر عرضه و تقاضای خدمات فساد اداری

۱- افزایش قوانین و مقررات

یکی از عوامل مهم مؤثر در تقاضای افراد برای فساد اداری میزان بر خورد آنها با نظام اداری از طریق یکی از مسیرهای ارتباطی است. هر قدر قوانین و مقررات بر فعالیتهای شهروندان افزایش یابد و این مقررات محدودیتهای بیشتری بر مردم تحمیل نماید، نفع ناشی از تمسک به فساد برای گریز از هزینه های سنگین بالا می رود. که باعث افزایش تقاضا برای فساد اداری خواهد شد.

۲- افزایش میزان مداخلات دولت در فعالیتهای اقتصادی

هر قدر میزان مداخلات دولت در تولید و توزیع کالاها و امکانات بین شهروندان بیشتر باشد به میزان تقاضا برای فساد اداری اضافه می شود به همین منظور در بررسیهای متعددی که در مورد فساد صورت گرفته است، همراه با کاهش میزان مداخله دولت در امور اقتصادی به عنوان یکی از روشهای مؤثر در تقلیل فساد اداری تاکید شده است.

لازم به توضیح است آنچه که فرصتهای ارتکاب فساد اداری را مهیا می سازد نفس حضور دولت در فعالیتهای اقتصادی نیست، بلکه سیاستهای قیمت گذاری و استفاده از روشهای اداری است. اغلب قیمت فروش دولتی یک کالا از قیمت بازار آزاد آن کمتر است و در نتیجه عرضه از تقاضا پایین تر است و دولت بناچار از میان متقاضیان افراد واجد شرایط را انتخاب می کند. در این حالت ارزیابی شرایط متقاضیان واجد شرایط بر عهده دستگاههای اداری است که موجب فزونی قدرت کارمندان مسئول می گردد و خود به خود زمینه برای فساد اداری ایجاد می شود.

چنانچه دولت در فروش کالاهای خود از قیمت تعادلی (قیمتی که باعث ایجاد تعادل بین عرضه و تقاضا میشود) استفاده کند انگیزه برای فساد تقلیل می یابد. بنابر این مداخله دولت هنگامی سبب افزایش فساد می شود که دولت در مکانیزم بازار اختلال ایجاد کرده و ایجاد صف و بازار سیاه رواج پیدا کند.

۳- میزان کاغذ بازی و فرصتهای سنگ اندازی در اجرای امور اداری

هر قدر تعداد مراحل انجام کار بیشتر و غامض تر باشد، کارمندان فاسد فرصت بیشتری برای اخاذی پیدا می کنند. میزان انحصاری کارمند در قدرت اخاذی او مؤثر است اگر تمام متقاضیان یک خدمت اداری که به یک اداره مراجعه می کنند ناچاراً در

یکی از پروسه‌ها به یک کارمند بخصوص مراجعه کنند، کارمند فوق چون دارای قدرت انحصاری است می تواند ارتشا کند. از سوی دیگر، اگر برای انجام هر کار اداری چندین واحد وجود داشته باشند و ارباب رجوع مجاز باشند به هر یک از واحدها برای انجام کار مراجعه کنند، هیچیک از کارمندان اداری دارای قدرت انحصاری نخواهند بود مگر اینکه بین کلیه واحدها نوعی تباری برای اختلاس وجود داشته باشد

۴ - سطح اخلاقی عمومی

اخبار مختلفی از ملاک های اخلاقی در بررسی فساد اداری اهمیت دارند. از جمله می توان تاکید بر وجدان کاری، رعایت حق و نوبت، احترام به قانون و اجتناب از صدمه زدن به اموال عمومی، پرهیز از بازار سیاه و غیره را نام برده سطح اخلاق عمومی (میزان اعتقاد قلبی به معیارهای اخلاقی) از سه طریق به ارتکاب فساد اداری تاثیر می گذارد اولاً سطح اخلاق در کل جامعه به باورهای اخلاقی و یا روانی فساد اداری تاثیر می گذارد، هر قدر معیارهای اخلاقی یک کارمند یا شهروند بالاتر باشد، هزینه های اجتماعی افزایش می یابد و موجب کاهش تقاضا و عرضه فساد خواهد شد. ثانیاً سطح اخلاق کارمندان در محیط کار بر روی خطر کشف فساد تاثیر می گذارد. ثانیاً در صورت افشای فساد اداری هزینه های حیثیتی آن برای شهروند و کارمند مستقیماً به سطح اخلاق عمومی بستگی خواهد داشت و شرمساری کارمند مرتشی بیشتر خواهد شد.

۵ - سطح حقوق و مزایای کارمندان

افزایش حقوق و مزایای کارمند وابستگی وی را به درآمد فساد گونه کاهش می دهد. در صورتی که حقوق و مزایای کارمندان پاسخگویی حداقل هزینه های زندگی را بدهد فقط آن دسته از کارمندانی که انتظارات بالا دارند مرتکب فساد می شوند. و

دولت نیز برای اعمال تنبیه از حمایت سیاسی و اجتماعی بیشتری برخوردار خواهد شد.

۶- شدت تعهدات و علایق خانوادگی و خویشاوندی

در جوامع گرم نظیر ایران علایق و همبستگی های خانوادگی شدید است. کارمندان دولت نیز از این فرهنگ جدا نیستند. اعضای خانواده یک کارمند انتظار دارند که او معیارها و ضوابط را به خاطر آنها زیر پا بگذارد. هر قدر روابط خانوادگی گسترده تر باشند فشار قوم و خویش بر کارمند بیشتر است و در نتیجه به شدت فساد اداری از نوع خویشاوندی افزوده خواهد شد.

۷- شدت شیوع و گسترش فساد اداری

فردی که متقاضی خدمات فساد گونه است ترجیح می دهد در بین کارکنان، کارمندی را انتخاب کند که بتواند اقدامات مورد نیاز را انجام بدهد. شانس یافتن کارمند مرتشی به میزان رواج فساد اداری در بین کارکنان وابسته است. هر قدر نسبت کارمندان فاسد به کارمندان سالم بیشتر باشد تقاضا برای عمل فاسد اداری افزایش می یابد. به همین دلیل گفته می شود فساد، فساد می آورد.

روشهای مبارزه با فساد اداری

عوامل باز دارند را می توان به دو گروه تقسیم کرد. یک گروه عبارت است از تمام اقداماتی که سازمانهای دولتی مانند سازمانهای بازرسی و حسابرسی برای مقابله با فساد و نظام اداری انجام می دهند گروه دوم عبارت است از تمام نهادها و قوانینی که جامعه بر دولت تحمیل می کند و مانع تحریف سیاستمداران و کارمندان دولتی می شود. برای نمونه: مطبوعات آزاد و آزادی فعالیت احزاب که موجب می شود یک حزب برای

نظارت بر فساد اداری دولت انگیزه و آزادی عمل داشته باشد.

بسیاری از کشورها سازمانهای مستقلی برای اضمحلال و کاهش فساد اداری دارند. در کشور آمریکا شهرداری نیویورک و بسیاری از شهرهای دیگر دارای اداره ویژه ای برای پیشگیری از این معضل هستند. در کشورهای سنگاپور، هند و هنگ کنگ نیز سازمانهای مستقلی برای بازرسی کارمندان وجود دارد که از اختیارات زیادی برخوردارند. در ایران نیز سازمان بازرسی کل کشور، ادارات حراست دستگاههای دولتی و وزارت اطلاعات در فعالیتهای مختلف فساد زدایی مشارکت می نمایند. ذیلآ به معرفی روشهای مهم مقابله با فساد اداری می پردازیم.

۱) اصلاح ساختار نظام اداری

عرضه کالاها و خدمات به ارباب رجوع در یک سازمان معمولاً مراحل پی در پی مختلفی را سپری می کند و وارد شدن به یک مرحله موقعی امکان دارد که متصدی مرحله قبل کار خود را انجام داده باشد. چنانچه در مرحله ای از این فرآیند چند مرحله ای فقط یک متصدی برای تصمیم گیری مستقر باشد مسئول مربوطه اقتدار بیشتری برای سرعت کار یا مانع تراشی در سر راه ارباب رجوع دارد و می تواند ارباب رجوع را تحت فشار قرار دهد، در صورتی که اگر در هر مرحله به جای یک مسئول از تعداد بیشتری کارمند مسئول در انجام یک کار استفاده شود، متقاضی می تواند به هر یک از مسئولین که مایل است مراجعه نماید و نیز از قدرت انحصاری کارمند فاسد کاسته می شود.

علاوه بر این، چنانچه بین چند واحد که یک کار خاص را انجام می دهند رقابت وجود داشته باشد از فساد اداری کاسته می شود. یکی دیگر از اسلوبهای کاهش ارتباط مستقیم ارباب رجوع و کارمند مرتشی استفاده از اداره پست به عنوان واسطه برای ارتباط بین مردم و کارمندان و ادارات دولتی است.

جدول شماره ۱ - عوامل مؤثر در عرضه و تقاضای خدمات فاسد اداری

عوامل مورد مطالعه		شهروند		کارمند	
منافع فساد	منافع فساد	منافع فساد	تقاضای برای فساد اداری	منافع فساد	عرضه خدمات فساد
۱- کاهش سطح اخلاق و وجدان کاری در سطح جامعه			افزایش	کاهش	افزایش
۲- افزایش حقوق و مزایای کارکنان				افزایش	کاهش
۳- افزایش مداخله دولت در تولید و توزیع کالاها	افزایش		افزایش		
۴- افزایش احتمالی به دام افتادن مرتکبین فساد اداری			کاهش	افزایش	افزایش
۵- افزایش تنبیهات قانونی مرتکبین فساد اداری			کاهش	افزایش	کاهش
۶- کاهش شدت علائق خانوادگی و خویشاوندی				کاهش	کاهش
۷- شدت شیوع فساد اداری			افزایش	کاهش	افزایش
۸- گسترش دامنه فعالیت‌های نظارتی و تنبیهی دولت	افزایش		افزایش	افزایش	افزایش
۹- افزایش فرصت کارمند برای ایجاد موانع اداری و اخذی	افزایش		افزایش		

۲) ارزیابی مستمر روشهای انجام کار ادارات دولتی

اغلب در فرآیند تدوین روشهای کاری بعضی از نقاط ضعف سیستم کار که می تواند سبب بروز فساد گردد از نظر طراحان نظام اداری پنهان می ماند. در این راستا ارزیابی مداوم کارشناسان و مدیران ادارات از لحاظ فساد پذیری به آنها این فرصت را می دهد تا در حین کارنارسایی هایی را که ممکن است منجر به سوء استفاده کارمندان یا ارباب رجوع گردد، تعدیل نمایند. در دهه های اخیر ارزیابی فساد پذیری نظام اداری در چند کشور استفاده شده است خصوصاً در ایالات متحده آمریکا از این روش در دولتهای محلی و شهرداریها استفاده می شود برای مثال، در شهرداری نیویورک چندین اداره مسئولیت ارزیابی فساد پذیری در ادارات و واحدهای مختلف شهرداری را بر عهد دارند. در این ارزیابی، مسائل رایج در ادارات و همچنین مدیران در ارتباط با فساد پذیری و روشهای اداری فعلی سؤال می شود، و برخی ادارات برای بررسی دقیقتر و حتی حساسی مالی انتخاب می شوند^(۷)

۳) جابجایی کارمندان و مسئولین در پستها و شعب مختلف اداری به منظور جلوگیری از تباہی بلند مدت.

در اداراتی که کارمندان به طور گروهی ارتشا می کنند جابه جایی مستمر کارمندان سبب بی ثباتی شبکه و کاهش فساد می گردد. از این روش بیشتر در ادارات پلیس و دستگاه اخذ مالیات استفاده می شود. به عنوان مثال، یکی از اقداماتی که برای کاهش فساد در اداره مالیات فیلیپین در دهه ۱۹۷۰ انجام شد این بود که محل کار کلیه ممیزهای مالیاتی در هر دو سال تغییر کرد. در اداره گمرک سنگاپور نیز از یابان به طور مرتب از پستی به پست دیگر منتقل می شوند^(۸) (Kiltgaard 1988).

۴) مقررات زدایی و خصوصی سازی

بسیاری از مقررات در سازمان: الزاماً به دلیل حفظ منافع ملی و از روی منویات خیر عمل نمی‌شوند بلکه بیشتر به خاطر منافع گروه‌های خاص و در بعضی از مواقع به خاطر افزایش مداخله کارمندان وضع می‌گردند. در صورت مشاهده این گونه موارد، حذف مقررات زاید موجب قلت فساد اداری می‌شود. بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول همواره مقررات زدایی و خصوصی سازی را به عنوان یکی از موثرترین حربه‌های کنترل فساد در کشورهای در حال رشد تجویز کرده است.

در یکی از نشریات بانک جهانی آمده است: برای مقابله موثر با فساد اداری بهتر است تعداد کمتری مسئول دولتی با حقوق و مزایای بهتر، فقط آن اموری را مدیریت کنند که حقیقتاً نیازمند کنترل دولتی است^(۸)

۵) ارتقای باورهای اخلاقی (Moral Revitalization)

یکی از فاکتورهای مهم در کنترل فساد اداری تقویت باورها و ارزشهای اخلاقی افراد است. دولت‌ها با تمسک به این واقعیت تلاش می‌کنند که از طریق برنامه‌های آموزشی و تبلیغاتی نگرش مردم را نسبت به ارتشاء تغییر دهند. برای مثال در جوامع گرم نهد افراد به خانواده و خویشان به مراتب بیشتر از میزان تعهد اخلاقی به کل جامعه است. بسیاری از دولت‌ها برای احیای اخلاقی از رسانه‌های جمعی خصوصاً تلویزیون و رادیو استفاده می‌نمایند به عنوان مثال، برنامه‌های تبلیغاتی کوبا تحت عنوان «انسان جدید کوبا» در نیمه دوم دهه ۱۹۶۰ نمونه‌ای از روشهای احیای اخلاقی است. در این تبلیغات به طور مداوم تاکید می‌شد که «انسان جدید کوبا» باید از سه ضعف اخلاقی برکنار باشد... این سه ضعف اخلاقی عبارتند از:

۱- امتیاز طلبی

۲- پارتی بازی به نفع دوستان

۳- فعالیت در بازار سیاه .

همچنین برای تحقق چنین برنامه های تبلیغاتی و آموزشی بسیاری از سازمانهای دولتی و نیمه دولتی کوبا بسیج شدند . (۶)

۶) نظارت بر ثروت و سطح زندگی کارمندان دولت

قطعاً با حقوق و مزایای محدود کارمندی امکان افزایش سریع ثروت و یا مصرف زیاد برای یک کارمند معمولی نادر است . کارمندی که در زمان کوتاه وضعیت مالی او به سرعت ترقی کند . حتماً درآمد جنبی داشته است و در این حالت باید بتواند مشروعیت آن ثروت را به اثبات برساند . هنگ کنگ و سنگاپور از جمله کشورهایی هستند که بطور مداوم سطح ثروت و زندگی کارمندان دولت را تحت بررسی و حسابرسی قرار می دهند .

در کشورهایی نظیر ایران که سطح دستمزد واقعی کارمندان نسبت به هزینه های زندگی پایین تر است نظارت و حسابرسی چند هزار کارمند ممکن نیست ، بنابراین لازم است توان نظارتی و حسابرسی فقط صرف کارمندانی شود که در معرض فساد اداری قرار دارند . اجرای موثر طرحهایی نظیر " از کجا آورده اید " با افزایش احتمال شناسایی کارمندان مرتشی موجب پرهیز سایر کارمندان از اقدامات فاسد می شود .

۷) پاکسازی جمعی در نظام اداری

وقتی فساد در همه ابعاد نظام اداری ریشه دواند و فراگیر شد برخی از دولتها برای ریشه کن سازی فساد به محاکمه و اخراج گروهی کارمندان دولت متوسل می شوند از آنجائیکه وجود یک نظام اداری مطلوب یکی از ارکان اساسی قدرت سیاسی دولت ، است ، لذا پاکسازی های دسته جمعی در ادارات اغلب بعد از جابه جایی قدرت از یک گروه به گروه دیگر اتفاق می افتد .

برای نمونه در دولت مکزیک، پرتیلو (ریخس‌رز) پس از روی کار آمدن در سال ۱۹۷۶ هزاران نفر از مدیران دولتی قبلی را به اتهام فساد اداری از کار برکنار کرد. در شوروی سابق نیز پس از آنکه گورباچف به قدرت رسید چهار هزار نفر از مسئولین عالی‌رتبه اداری را پاکسازی نمود. در دهه ۱۹۷۰ در نیجریه، کادر رهبری جدید یک برنامه گسترده تحت عنوان ((عملیات پاکسازی کشور)) را به اجرا در آورد که ۱۲ هزار نفر از مسئولین به جرم فساد اداری از کار برکنار شدند. مارکوس رئیس جمهور فیلیپین در سال ۱۹۷۵ نزدیک به ۲۰۰۰ نفر از مسئولین دولتی را به اتهام فساد اداری اخراج کرد. (۱۰)

۸) تشکیل سازمانهای دائمی مستقل برای مبارزه با فساد اداری

به دو دلیل این اقدام مهم است: اولاً میزان تخلفات اداری در برخی موارد بسیار پیچیده هستند و کشف آنها به تخصصهای ویژه‌ای نیاز دارد. وجود یک اداره مستقل برای مبارزه با فساد سبب فزونی تجربه و مهارت لازم می‌شود و به مرور زمان کارایی این واحد را افزایش می‌دهد.

ثانیاً استقلال این ادارات جلوی اعمال نفوذ مسئولین را در تجسس آنها خواهد گرفت و بدون استقلال این نهادها مبارزه با فساد در رده‌های بالای دولت ناموفق خواهد ماند. در مجموع نهادهای مبارزه با ارتشا چنانچه از استقلال و اقتدار و امکانات مالی و فنی کامل برخوردار باشند نقش مهمی را در فساد زدایی ارائه می‌نمایند. به اعتقاد کارشناسان سازمان ملل شرایط لازم برای موفقیت این نوع نهادها عبارتند از:

۱- خطر تهدید و اعمال قدرت سیاستمداران در تحقیقات این ادارت باید به حداقل ممکن برسد.

۲- نهاد مبارزه با فساد باید اختیارات کافی برای آغاز تحقیقات و بازرسی داشته

باشد.

۳- اداره مبارزه با فساد برای دسترسی به پرونده ها و اطلاعات دولتی خصوصاً در مورد فعالیتهای مالی اشخاص مورد حمایت کافی قرار گیرد.

۴- نتایج تحقیقات و اقدامات فوق الذکر باید توسط رسانه های عمومی به اطلاع مردم رسانده شود تا اعتماد مردم را نسبت به سلامت دولت افزایش دهد.

۵- ادار مبارزه با فساد باید اختیارات لازم برای ارزیابی احکام قضایی صادره در مورد پرونده های فساد اداری را داشته باشد تا از هرگونه اغماص یا اعمال نفوذ در این زمینه جلوگیری شود. (۱۱) (ص ۲۱ ژررخس چپ محصخرة/۱۹۸۹)

در جدول شماره ۲ برخی از ادارات مبارزه با فساد اداری در کشورهای مختلف نام برده شده است.

جدول شماره ۲ - ادارات مبارزه با فساد اداری در برخی از کشورها

سال شروع	نام کشور فعالیت
۱۹۶۴	۱- هندوستان <i>Central Vigilance Commission</i>
۱۹۷۴	۲- هنگ کنگ <i>Independent commission againts corruption</i> کمیسیون مستقل علیه فساد
۱۹۷۹	۳- جمهوری خلق چین <i>Disciplinc inspection commission</i> کمیسیونهای نظارت انضباطی
۱۹۷۵	۴- نیجریه <i>Public Complaints Bureou</i> اداره رسیدگی به شکایات مردم از مظالم اداری
۱۹۵۱	۵- سنگاپور <i>Corrupt practices investigation Bureau</i> اداره بررسی اعمال فاسد اداری

۹) آموزش مدیران دولتی در مورد فساد اداری

همان گونه که در مورد تکنیکهای متعدد مدیریت برای مدیران دولتی دوره های آموزشی برگزار می شود در مورد فساد اداری نیز باید برگزاری چنین دوره های آموزشی مطمح نظر قرار گیرد. چنین برنامه هایی دو هدف را دنبال می نمایند. اولاً مسئولیتهای اخلاقی و حرفه ای مدیران در قبال حقوق جامعه و مرز بین رفتار مشروع اداری و رفتار منقور اداری برای آنان تبیین می گردد. از طرف دیگر این دوره های آموزشی به مدیران کمک می کند تا نظارت بر رفتار پرسنل و شناسایی افراد خاصی را مورد نظر قرار دهند. در کشور انگلستان برای مدیران دولت در سطح محلی کتابچه ای به نام "کد ملی رفتار دولتهای محلی" به شرح زیر حرح و چرخش چاپ شده است. این کتابچه راهنما که در اختیار مدیران محلی قرار می گیرد به آنها انواع گوناگون فساد اداری را آموزش می دهد.

۱۰) تشخیص مدیران فساد ناپذیر و حمایت از آنها

اعتقاد کارمندان سازمان به صداقت و فساد ناپذیری مدیران نقش مهمی در تداوم اخلاق اداری و ممانعت از توسعه فساد اداری ایفا می کند. در هر جامعه ای و در درون هر دولتی به طور حتم انسانهای مقاوم و فساد ناپذیر وجود دارند که به علت تعهدات اخلاقی و عشق به نظام و مردم کشورشان حاضر می شوند بهای سهمگینی را برای مقابله با فساد بپردازند. این گونه انسانهای غیر قابل نفوذ و خیر در هر مقامی که باشند چنانچه مورد حمایت سیاستمداران قدرتمند قرار گیرند و با تدبیر عمل کنند قطعاً موثرترین عوامل مبارزه با فساد هستند.

یکی از نکات مهم برای افرادی که در رده میانی اجرایی و سیاسی کشور فعالیت می کنند و مایلند با فساد مبارزه کنند خطر توطئه و اتهام از جانب مسئولین و کارمندان فاسد وجود دارد. بطور حتم افرادی که از فساد محفوظ می گردند در مقابل اقدامات

ضد فساد بی تفاوت نخواهند ماند، بنابراین امنیت شغلی و جانی فرد مصلح در خطر است. به همین منظور جلب پشتیبانی و حمایت سیاستمداران سالم و مقاوم در مقابل فساد برای تحقق برنامه های، موفقیت آمیز فساد زدایی اجتناب ناپذیر است. یک حامی سیاسی قدرتمند برای یک مسئول اصلاح گر مانند یک سد شکن عمل خواهد کرد. در ایران و کشورهای دیگر موارد مختلفی از جدیت یک مدیر اجرایی و یا یک قاضی سالم برای مبارزه با فساد وجود داشته است که به علت عدم حمایت جدی با سقوط مواجه شده و گاهی اوقات فرد مصلح مورد آزار و اذیت قرار گرفته است.

در خاتمه این بحث، تجارب کشورهای مختلف نشان داده است که رمز موفقیت در مبارزه با فساد (در صورتی که اراده سیاسی لازم برای این کار در داخل دولت وجود داشته باشد) استفاده از ترکیب مناسبی از روشهای فوق است. شکی نیست که مقابله با معضل پیچیده ای نظیر فساد اداری همانند مبارزه با جرم و بزهکاری اجتماعی به یک برنامه گسترده و فراگیر نیازمند است و با توجه به خصوصیات اجتماعی، اقتصادی و سیاسی هر کشور ترکیب مناسبی از روشهای فوق بایستی استفاده شود در ضمن در بکارگیری هر روش ضروری است علاوه بر ارزیابی نفع و هزینه آن برای فساد زدایی به انعکاس آن بر سایر فعالیتها و اهداف دولت نیز توجه داشت. گاهی اوقات امکان دارد یک اقدام برای فساد زدایی به سایر اهداف دولت آسیب برساند. برای مثال، چه بسا قطع منابع درآمد فساد گونه موجب خارج شدن بسیاری از کارمندان مجرب از بخش دولتی شود. بنابراین برای فساد زدایی ارزیابی دقیق کلیه هزینه ها و منافع هر تلفیقی از روشهای مختلف از دیدگاه اهداف اجتماعی، اقتصادی و سیاسی دولت اجتناب ناپذیر است. و سرانجام بر اساس این ارزیابی باید یک برنامه منسجم و هماهنگ طراحی شود.

منابع

- ۱- فساد اداری - تألیف دکتر نادر جیبی
- ۲- فساد اداری - مرکز آموزش مدیریت دولتی
- 3 - Meouro , Paolo , corruption , country Risk and growth (manuscript) , Harward university , Nov , 1993 .
- 4 - Arthashastra (New Delhi : Penguin books - 1991) .
- 5 - Theobold , Robin , corruption , Development and under - development , Duke University press .
- 6 - Tanzi vito corruption government activities and murkets , IMF working papares , WP / 94/99 International monetary fund , washington D.C 1994 .
- 7 - Heldenheinier A.J.Poltitical corruption : in comparative analysis (New Brunswick : Transaction books) .
- 8 - Kiltgaard . Report , controlling corruption, Berkely university press of california .
- 9 - New York city comptroller , " comptrollers internal control and Accountability Directives " 1985 .
- 8 - World Bank . World development Report , (London : oxford University . Press) . 1983 .
- 9 - Ritter .A.The Economic Development of Revolutionary Cuba (London " Praegero) , 1975 .

10 - Ostrerfeld , David , corruption and development , journal of Economic growth Vol.2 No.4 PP . 13-20 .

11 - United nations , corruption in government , Report of an International seminar , the Haque , the netherlands ,

ثرويشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی